

per cruciatum sentientis discedit a sensibus, et erroribus agit; ut hanc esse primam speciem putet, quæ omnium infima est, naturæ scilicet corporeæ, quam per lubricos sensus caro male delectata nuntiaverit, ut cum aliquid cogitat, intelligere se credat, umbris illus phantasmatum. Si quando autem non tenens integram divinæ providentiæ disciplinam, sed tenere se arbitrans, carni resistere conatur, usque ad visibilia rerum imagines pervenit, et lucis hujus quam certis terminis circumscriptam videt, immensa spatia cogitatione format inaniter: et hanc speciem sibi futuræ habitationis pollicetur; nesciens oculorum concupiscentiam se trahere, et cum hoc mundo ire velle extra mundum; quem propterea ipsum esse non putat, quia ejus clariorem partem per infinitum falsa cogitatione distendit. Quod non solum de hac luce, sed etiam de aqua, postremo de vino, de melle, de auro, de argento, de ipsis denique pulpis, vel sanguine, vel ossibus quorumlibet animalium, et cæteris hujusmodi rebus facillime fieri potest. Nihil enim est corporis, quod non vel unum visum possit innumerabiliter cogitari, vel in parvo spatio visum possit eadem imaginandi facultate per infinita diffundi. Sed facillimum est execrari carnem, difficillimum autem non carnaliter sapere.

CAPUT XXI.

Anima seducitur, dum fugaces corporum pulchritudines consecratur.

-XLI. Hac ergo perversitate animæ, quæ contingit peccato atque supplicio, fit omnis natura corporea illud,

quod per Salomonem dicitur: « Vanitas vanitatum et » omnia vanitas: quæ abundantia homini in omni labore » ejus, quo ipse laborat sub sole? » Neque enim frustra est additum, « Vanitatum, » quia si vanitates detrahas, qui tanquam prima sectantur extrema non erit corpus vanitas, sed in suo genere, quamvis extremam, pulchritudinem sine ullo errore monstrabit. Temporalium enim specierum multiformitas ab unitate Dei hominem lapsum per carnales sensus diverberavit, et mutabili varietate multiplicavit ejus affectum: ita facta est abundantia laboriosa, et, si dici potest, copiosa egestas, dum aliud et aliud sequitur, et nihil cum eo permanet. Sic a tempore frumenti, vini et olei sui multiplicatus est, ut non inveniat idipsum, id est, naturam incommutabilem et singularem, quam secutus non erret, et assecutus non doleat. Habebit enim etiam consequentem redemptionem corporis sui, quod jam non corrumpetur. Nunc vero corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, quia rapitur in ordinem successionis extrema corporum pulchritudo. Nam ideo extrema est, quia simul non potest habere omnia, sed dum alia cedunt atque succedunt, temporalium formarum numerum in unam pulchritudinem complent.

¹ Eccli. 1, 2.

quod per Salomonem dicitur : « Vanitas vanitatum et
 vanitas : quod superbia dicitur : « Vanitas
 est abditum » Vanitas vanitatum detrahatur
 qui tantum prima sectantur extrema non est corpus
 dicitur sine illo errore. Temporalium enim
 speciem multitudine ab unitate Dei hominem lapsum

CAPUT XXII.
Rerum transeuntium administratio solis impiis displicet.

XLII. Et hoc totum non propterea malum, quia transit. Sic enim et versus in suo genere pulcher est, quamvis duæ syllabæ simul dici nullo modo possint. Nec enim secunda enuntiatur, nisi prima transierit; atque ita per ordinem pervenitur ad finem, ut cum sola ultima sonat, non secum sonantibus superioribus, formam tamen et decus metricum cum præteritis contexta perficiat. Nec ideo tamen ars ipsa, qua versus fabricatur, sic temporibus obnoxia est, ut pulchritudo ejus per mensuras morarum digeratur: sed simul habet omnia, quibus efficit versus non simul habentem omnia, sed posterioribus priora tollentem; propterea tamen pulchrum, quia extrema vestigia illius pulchritudinis ostentat, quam constanter atque incommutabiliter ars ipsa custodit.

XLIII. Itaque ut nonnulli perversi magis amant versus, quam artem ipsam qua conficitur versus, quia plus se auribus quam intelligentiæ dederunt: ita multi temporalia diligunt, conditricem vero ac moderatricem temporum divinam providentiam non requirunt; atque in ipsa dilectione temporalium nolunt transire quod amant, et tam sunt absurdi, quam si quisquam in recitatione præclari carminis unam aliquam syllabam solam perpetuo vellet audire. Sed tales auditores carminum non inveniuntur, talibus autem rerum existimatoribus plena sunt omnia propterea quia nemo est, qui non facile non modo

totum versus, sed etiam totum carmen possit audire: totum autem ordinem sæculorum sentire nullus hominum potest. Huc accedit quod carminis non sumus partes, sæculorum vero partes damnatione facti sumus. Illud ergo canitur sub iudicio nostro, ista peraguntur de labore nostro. Nulli autem victo ludi agonistici placent, sed tamen cum ejus dedecore decori sunt: et hæc enim quedam imitatio veritatis est. Nec ob aliud a talibus prohibemur spectaculis, nisi ne umbris rerum decepti, ab ipsis rebus, quarum illæ umbræ sunt, aberremus. Ita universitatis hujus conditio atque administratio, solis impiis animis damnatisque non placet, sed etiam cum miseria earum, multis vel in terra victricibus, vel in cælo sine periculo spectantibus placet: nihil enim justum displicet justo.

libi ordinata est. ubi esse dicitur. In vero quædam

 christo univere creatura per hæc transiuntialia
 damnationem peccati. In vero quædam

CAPUT XXIII.

Omnis substantia bona.

XLIV. QUOTIRCA cum omnis anima rationalis aut peccatis suis misera sit, aut recte factis beata; omnis autem irrationalis aut cedat potentiori, aut pareat meliori, aut comparatur æquali, aut certantem exerceat, aut damnato noceat, et omne corpus suæ animæ serviat, quantum pro ejus meritis, et pro rerum ordine sinitur: nullum malum est naturæ universæ, sed sua cuique culpa fit malum. Porro cum anima per Dei gratiam regenerata, et in integrum restituta, et illi subdita uni, a quo est creata, instaurato etiam corpore in pristinam firmitatem, non cum mundo possideri, sed mundum possidere cœperit, nullum ei malum

erit: quia ista infima pulchritudo temporalium vicissitudinum, quæ cum ipsa peragebatur, sub ipsa peragetur, et erit, ut scriptum est, « Cælum novum et terra nova¹, » non in parte laborantibus animis, sed in universitate regnantibus. « Omnia enim vestra, inquit Apostolus, vos autem Christi, Christus autem Dei², » et, « Caput mulieris » vir, caput viri Christus, caput autem Christi Deus³. » Quoniam igitur vitium animæ non natura ejus, sed contra naturam ejus est, nihilque aliud est quam peccatum et pœna peccati, inde intelligitur nullam naturam, vel si melius ita dicitur, nullam substantiam sive essentiam malum esse. Neque de peccatis pœnisque ejus animæ efficitur. ut universitas ulla deformitate turpetur. Quia rationalis substantia, quæ ab omni peccato munda est, Deo subjecta, subjectis sibi cæteris dominatur. Ea vero, quæ peccavit, ibi ordinata est, ubi esse tales decet, ut Deo conditore atque rectore universitatis decora sint omnia. Et est pulchritudo universæ creaturæ per hæc tria inculpabilis, damnationem peccatorum, exercitationem justorum, perfectionem beatorum.

~~~~~  
 CAPUT XXIV.

*Duplici via saluti hominis consulitur, auctoritate et ratione: ac primo de auctoritatis subsidio agitur usque ad cap. xxvii.*

**XLV.** QUAMOBREM ipsa quoque animæ medicina, quæ divina providentia, et ineffabili beneficentia geritur, gradatim distincteque pulcherrima est. Distribuitur enim in

<sup>1</sup> Isai. lxxv, 17. Apoc. xxi, 1. — <sup>2</sup> I Cor. iiii, 22. — <sup>3</sup> Id. xi, 3.

auctoritatem atque rationem. Auctoritas fidem flagitat, et rationi præparat hominem. Ratio ad intellectum cognitionemque perducit. Quanquam neque auctoritatem ratio penitus deserit, cum consideratur cui sit credendum: et certe summa est ipsius jam cognitæ atque perspicuæ veritatis auctoritas. Sed quia in temporalia devenimus, et eorum amore ab æternis impedimur, quædam temporalis medicina, quæ non scientes, sed credentes ad salutem vocat, non naturæ et excellentiæ, sed ipsius temporis ordine prior est. Nam in quem locum quisque ceciderit, ibi debet incumbere ut surgat. Ergo ipsis carnalibus formis, quibus detinemur, nitendum est ad eas cognoscendas, quas caro non nuntiat. Eas enim carnales voco, quæ per carnem sentiri queunt, id est, per oculos, per aures, cæterosque corporis sensus. His ergo carnalibus vel corporalibus formis inhærere amore pueros necesse est, adolentes vero prope necesse est, hinc jam procedente ætate non est necesse.

~~~~~  
 CAPUT XXV.

Quorum hominum seu librorum auctoritati de Dei cultu credendum.

XLVI. QUONIAM igitur divina providentia, non solum singulis hominibus quasi privatim, sed universo generi humano tanquam publice consulit, quid cum singulis agatur, Deus qui agit atque ipsi cum quibus agitur sciunt, Quid autem agatur cum genere humano, per historiam commendari voluit, et per prophetiam. Temporalium autem rerum fides, sive præteritarum, sive futurarum, ma-

gis credendo quam intelligendo valet. Sed nostrum est considerare, quibus vel hominibus vel libris credendum sit ad colendum recte Deum, quæ una salus est. Hujus rei prima disceptatio est, utrum iis potius credamus, qui ad multos deos, an iis qui ad unum Deum colendum nos vocant. Quis dubitet eos potissimum sequendos, qui ad unum vocant, præsertim cum illi multorum cultores, de hoc uno Domino cunctorum et rectore consentiant? et certe ab uno incipit numerus. Prius ergo isti sequendi sunt, qui unum Deum summum solum verum Deum, et solum colendum esse dicunt¹. Si apud hos veritas non eluxerit, tum demum migrandum est. Sicut enim in ipsa rerum natura major est auctoritas unius ad unum omnia redigentis, nec in genere humano multitudinis ulla potentia est nisi consentientis, id est, unum sentientis: ita in religione qui ad unum vocant, eorum major et fide dignior esse debet auctoritas.

XLVII. Altera consideratio est dissensionis ejus, quæ de unius Dei cultu inter homines orta est. Sed accepimus majores nostros eo gradu fidei, quo a temporalibus ad æterna conscenditur, visibilia miracula, (non enim aliter poterant,) secutos esse: per quos id actum est, ut necessaria non essent posteris. Cum enim Ecclesia catholica per totum orbem diffusa atque fundata sit², nec miracula illa in nostra tempora durare permissa sunt, ne animus semper visibilia quæreret, et eorum consuetudine frigeret genus humanum, quorum novitate flagravit; nec jam nobis dubium esse oportet iis esse credendum, qui cum ea prædicarent, quæ pauci assequuntur, se tamen sequendos populis persuadere potuerunt. Nunc enim agitur quibus credendum sit, antequam quisque sit idoneus ineundæ rationi de divinis et invisibilibus rebus: nam ipsi rationi

¹ Retract. cap. xiii, n. 6. — ² Ibid. n. 7.

purgatoris animæ, quæ ad perspicuam veritatem pervenit, nullo modo auctoritas humana præponitur: sed ad hanc nulla superbia perducit. Quæ si non esset, non essent hæretici, neque schismatici, nec carne circumcisi, nec creaturæ simulacrorumque cultores. Hi autem si non essent ante perfectionem populi, quæ promittitur, multo pigrius veritas quæreretur.

CAPUT XXVI.

Divina providentia erga nostram salutem ad sex ætates hominis veteris ac novi.

XLVIII. DISPENSATIO ergo temporalis, et medicina divinæ providentiæ, erga illos qui peccato mortalitatem meruerunt, sic traditur. Primo unius cujuslibet hominis nascentis natura et eruditio cogitatur. Prima hujus ætas infantia in nutrimentis corporalibus agitur, penitus obliviscenda crescenti. Eam pueritia sequitur, unde incipimus aliquid meminisse. Huic succedit adolescentia, cui jam propagationem prolis natura permittit, et patrem facit. Porro adolescentiam juvenus excipit, jam exercenda muneribus publicis, et domanda sub legibus; in qua vehementior prohibitio peccatorum, et pœna peccantium serviliter coercens, carnalibus animis atrociores impetus libidinis gignit, et omnia commissa congeminat. Non enim simplex peccatum est, non solum malum, sed etiam vetitum admittere. Post labores autem juvenutis, seniori pax nonnulla conceditur. Inde usque ad mortem deterior ætas ac decolor, et morbis subjectior debilisque perducit. Hæc est vita hominis viventis ex corpore, et cupiditatibus re-

rum temporalium colligati. Hic dicitur vetus homo, et exterior, et terrenus, etiamsi obtineat eam, quam vulgus vocat felicitatem, in bene constituta terrena civitate, sive sub regibus, sive sub principibus, sive sub legibus, sive sub his omnibus: aliter enim bene constitui populus non potest, etiam qui terrena sectatur: habet quippe et ipse modum quemdam pulchritudinis suæ.

XLIX. Hunc autem hominem, quem veterem et exteriorem et terrenum descripsimus, sive in suo genere moderatum, sive etiam servilis iustitiæ modum excedentem, nonnulli agunt totum ab istius vitæ ortu usque ad occasum. Nonnulli autem istam vitam necessario ab illo incipiunt, sed renascuntur interius, et cæteras ejus partes suo robore spiritali et incrementis sapientiæ corrumpunt et necant, et in cœlestes leges, donec post visibilem mortem totum instauretur, astringunt. Iste dicitur novus homo, et interior, et cœlestis, habens et ipse proportionem, non annis, sed provectoribus distinctas quasdam spirituales ætates suas. Primam in uberibus utilis historiæ, quæ nutrit exemplis. Secundam jam obliscentem humanam, et ad divinam tendentem, in qua non auctoritatis humanæ sinu continetur, sed ad summam et incommutabilem legem passibus rationis innititur. Tertiam jam fidentiorem, et carnalem appetitum rationis robore maritantem, gaudentemque intrinsecus in quadam dulcedine conjugali, cum anima menti copulatur, et velamento pudoris obnubitur, ut jam recte vivere non cogatur, sed etiamsi omnes concedant, peccare non libeat. Quartam jam idipsum multo firmiter ordinatiusque facientem et emicantem in virum perfectum, atque aptam et idoneam omnibus, et persecutionibus, et mundi hujus tempestatibus ac fluctibus sustinendis atque frangendis. Quintam pacatam atque ex omni parte tranquillam, viventem in opibus et abundantia incommu-

tabilis regni summæ atque ineffabilis sapientiæ. Sextam omnimodæ mutationis in æternam vitam, et usque ad totam oblivionem vitæ temporalis transeuntem in perfectam formam, quæ facta est ad imaginem et similitudinem Dei. Septima enim jam quies æterna est, et nullis ætatibus distinguenda beatitudo perpetua. Ut enim finis veteris hominis mors est, sic finis novi hominis vita æterna. Ille namque homo peccati est, iste iustitiæ.

CAPUT XXVII.

Utriusque hominis decursus in universo hominum genere.

L. SICUT autem isti ambo nullo dubitante ita sunt, ut unum eorum, id est, veterem atque terrenum possit in hac tota vita unus homo agere, novum vero et cœlestem nemo in hac vita possit nisi cum vetere: nam et ab ipso incipiat necesse est, et usque ad visibilem mortem cum illo, quamvis eo deficiente, sed proficiente, perduret. Sic proportione universum genus humanum, cujus tanquam unius hominis vita est ab Adam usque ad finem hujus sæculi, ita sub divinæ providentiæ legibus administratur, ut in duo genera distributum appareat. Quorum in uno est turba impiorum terreni hominis imaginem ab initio sæculi usque ad finem gerentium. In altero series populi uni Deo dediti, sed ab Adam usque ad Joannem Baptistam terreni hominis vitam gerentis servili quadam iustitiæ: cujus historia Vetus Testamentum vocatur, quasi terrenum, pollicens regnum, quæ tota nihil aliud est quam imago novi populi et Novi Testamenti pollicentis

regnum cœlorum. Cujus populi vita interim temporalis incipit a Domini adventu in humilitate, usque ad diem iudicii, quando in claritate venturus est. Post quod iudicium vetere homine extincto, erit illa mutatio, quæ angelicam vitam pollicetur. « Omnes enim resurgemus, sed » non omnes immutabimur¹. » Resurget ergo pius populus, ut veteris hominis sui reliquias transformet in novum. Resurget autem impius populus, qui ab initio usque ad finem veterem hominem gessit, ut in secundam mortem præcipitetur. Ætatum autem articulos, qui diligenter legunt, inveniunt : nec zizania nec paleas perhorrescunt. IMPIUS namque pio vivit, et peccator justo, ut eorum comparatione alacrius, donec perficiatur, assurgat.

CAPUT XXVIII.

Quæ, quibus, et quo pacto tradenda.

LI. Quisquis autem populi terreni temporibus usque ad illuminationem interioris hominis meruit pervenire, genus humanum pro tempore adjuvit, exhibens ei quod ætas illa poscebat, et per prophetiam intimans id quod exhibere opportunum non erat? Quales Patriarchæ ac Prophetæ inveniuntur ab iis, qui non pueriliter insiliunt², sed pie diligenterque pertractant divinarum et humanarum rerum tam bonum et tam grande secretum. Quod etiam temporibus novi populi, a magnis et spiritalibus viris Ecclesiæ catholicæ alumnis video cautissime provideri : ne quid populariter agant, quod nondum esse temporis, ut cum populo agatur, intelligunt : alimenta lac-

¹ 1. Cor. xv, 51. — ² Ut Manichæi.

tea large avidis infirmioribus pluribus atque instanter infundunt, validioribus autem cibus cum sapientibus paucis vescuntur. Sapientiam enim loquuntur inter perfectos, carnalibus vero et animalibus, quamvis novis hominibus, adhuc tamen parvulis, nonnulla obtegunt, sed nulla mentiuntur. Non enim honoribus suis vanis consulunt et inanibus laudibus ; sed utilitati eorum, cum quibus societatem vitæ hujus inire meruerunt. Hæc enim lex est divinæ providentiæ, ut nemo a superioribus adjuvetur ad cognoscendam et percipiendam gratiam Dei, qui non ad eandem puro affectu inferiores adjuverit. Ita de peccato nostro, quod in nomine peccatore ipsa natura nostra commisit, et genus humanum factum est magnum decus ornamentumque terrarum, et tam decenter divinæ providentiæ procuratione administratur, ut ars ineffabilis medicinæ ipsam vitiorum sceditatem in nescio quam sui generis pulchritudinem vertat.

CAPUT XXIX.

De altero salutis subsidio, scilicet ratione, quomodo hac duce ad Deum homo evelitur ; hæc primum sensibus præstare deprehenditur.

LII. Et quoniam de auctoritatis beneficentia, quantum in præsentia satis visum est, locuti sumus ; videamus quatenus ratio possit progredi a visibilibus ad invisibilia, et a temporalibus ad æterna conscendens. Non enim frustra et inaniter intueri oportet pulchritudinem cœli, ordinem siderum, candorem lucis, dierum et noctium vicissitudines, lunæ menstrua curricula, anni quadrifariam

temperationem, quadripartitis elementis congruentem, tantam vim seminum species numerosque gignentium, et omnia in suo genere modum proprium naturamque servantia. In quorum consideratione non vana et peritura curiositas exercenda est, sed gradus ad immortalia et semper manentia faciendus. Proximum enim est, attendere quæ ista sit natura vitalis, quæ cuncta ista sentit¹: quæ profecto quoniam vitam dat corpori, præstantior eo sit necesse est. Non enim qualiscumque moles, quanquam ista visibili luce præfulgeat, si vita caret, magni æstimanda est. Quælibet namque viva substantia cuilibet non vivæ substantiæ, naturæ lege præponitur.

LIII. Sed quia irrationalia quoque animantia vivere atque sentire nemo ambigit, illud in animo humano præstantissimum est, non quo sensit sensibilia, sed quo judicat de sensibilibus. Nam et vident acutius et cæteris corporis sensibus acrius corpora attingunt pleræque bestię quam homines: sed judicare de corporibus non sentientis tantum vitæ, sed etiam ratiocinantis est, qua illæ carent, nos excellimus. Jamvero illud videre facillimum est, præstantiorem esse judicantem, quam illa res est, de qua judicatur. Non solum autem rationalis vita de sensibilibus, sed de ipsis quoque sensibus judicat: cur in aqua remum infractum oporteat apparere cum rectus sit, et cur ita per oculos sentiri necesse sit; nam ipse aspectus oculorum renuntiare id potest, judicare autem nullo modo. Quare manifestum est, ut sensualem vitam corpori, ita rationalem utrique præstare.

¹ Consule lib. II, de libero arbitrio cap. 3, et sequentibus.

CAPUT XXX.

At ratione præstantior lex immutabilis, scilicet veritas secundum quam judicat.

LIV. ITAQUE si rationalis vita secundum se ipsam judicat, nulla jam est natura præstantior. Sed quia clarum est eam esse mutabilem, quando nunc perita, nunc imperita invenitur; tanto autem melius judicat quanto est peritior; et tanto est peritior, quanto alicujus artis vel disciplinæ vel sapientiæ particeps est; ipsius artis natura quærenda est. Neque nunc artem intelligi volo, quæ notatur experiendo, sed quæ ratiocinando indagatur. Quid enim præclarum novit, qui novit ea impensa, quæ calce et arena confit, tenacius lapides cohærere, quam luto? aut qui tam eleganter ædificat, ut quæ plura sunt, paria paribus respondeant; quæ autem singula, medium locum teneant? quanquam iste sensus jam sit rationi veritatique vicinior. Sed certe quærendum est, cur nos offendat, si duabus fenestris non super invicem sed juxta invicem locatis, una earum major minorve sit, cum æquales esse potuerint: si vero super invicem fuerint, ambæque dimidio quamvis impares, non ita offendat illa inæqualitas; et cur non multum curemus, quanto sit una earum aut major aut minor, quia duæ sunt. In tribus autem sensus ipse videtur expectere ut aut impares non sint, aut inter maximam et minimam ita sit media, ut tanto præcedat minorem, quanto a majore præceditur. Ita enim primo quasi natura ipsa consulitur quid probet. Ubi potissimum notandum est, quemadmodum quod solum inspectum minus displicuerit,

in melioris comparatione respuatur. Ita reperitur nihil esse aliud artem vulgarem, nisi rerum expertarum placitarumque memoriam, usu quodam corporis atque operationis adjuncto: quo si careas, judicare de operibus possis, quod multo est excellentius, quamvis operari artificiosa non possis.

LV. Sed cum in omnibus artibus convenientia placeat, qua una salva et pulchra sunt omnia; ipsa vero convenientia æqualitatem unitatemque appetat, vel similitudine parium partium, vel gradatione disparium; quis est qui summam æqualitatem vel similitudinem in corporibus inveniatur, audeatque dicere, cum diligenter consideraverit, quodlibet corpus vere ac simpliciter unum esse: cum omnia vel de specie in speciem, vel de loco in locum transeundo mutantur, et partibus constant sua loca obtinentibus; per quæ in spatia diversa dividuntur? Porro ipsa vera æqualitas ac similitudo, atque ipsa vera et prima unitas, non oculis carneis, neque ullo tali sensu, sed mente intellecta conspicitur. Unde enim qualiscumque in corporibus appeteretur æqualitas, aut unde convinceretur longe plurimum differre a perfecta, nisi ea, quæ perfecta est, mente videretur: si tamen quæ facta non est, perfecta dicenda est.

LVI. Et cum omnia, quæ sensibiliter pulchra sunt, sive natura edita, sive artibus elaborata, locis et temporibus sint pulchra ut corpus et corporis motus: illa æqualitas et unitas menti tantummodo cognita, secundum quam de corporea pulchritudine sensu internuntio judicatur, nec loco tumida est, nec instabilis tempore. Non enim recte dici potest secundum eam judicari rotundum canthum¹, et non secundum eam rotundum vasculum; aut secundum eam rotundum vasculum, et non secundum eam

¹ Canthus summa curvatura rotæ, sive ferrum quod illic affigitur.

rotundum denarium. Similiter in temporibus atque in motibus corporum, ridicule dicitur secundum eam judicari æquales annos, et non secundum eam æquales menses, aut secundum eam æquales menses et non secundum eam æquales dies. Sed sive per hæc spatia, sive per horas, sive per breviora momenta convenienter moveatur aliquid, eadem una et incommutabili æqualitate judicatur. Quod si minora et majora spatia figurarum atque motionum secundum eandem legem parilitatis, vel similitudinis, vel congruentiæ judicantur, ipsa lex major est his omnibus, sed potentia: cæterum spatio aut loci aut temporis, nec major nec minor: quia si major esset, non secundum totam judicaremur minora; si autem minor esset, non secundum eam judicaremur majora. Nunc vero cum secundum totam quadraturæ legem judicetur et forum quadratum, et lapis quadratus, et tabella et gemma quadrata, rursus secundum totam æqualitatis legem judicentur convenire sibi motus pedum currentis formicæ, et secundum eam gradientis elephantis; quis eam dubitet locorum intervallis ac temporum, nec majorem esse, nec minorem, cum potentia superet omnia? Hæc autem lex omnium artium cum sit omnino incommutabilis, mens vero humana, cui talem legem videre concessum est, mutabilem pati possit erroris, satis apparet supra mentem nostram esse legem, quæ veritas dicitur.